

עין יצחק

פינת ההלכה של ערב שבת

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

נשיא בית הדין הרבני הגדול

ובעל ה'ילקוט יוסף'

פר' פנחס תשע"ח | גליון מס' 92

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי, הרב מרדכי גור

עישון סיגריות בצום

טעימה בצום | האם עישון כטעימה? | עישון ביו"ט | חילוק בין הצומות | טיול בת"ב | פסיקה על פי חלום | הימנעות מעישון

מוכרחים להלכה, כי לא מיבעיא לסברת רוב הראשונים שמתירים טעימה בכל תענית צבור (חוץ מתשעה באב), וכדבריהם פסק מרן שקבלנו הוראותיו, שבודאי שאין לאסור עישון סיגריות בתענית צבור, אלא אפילו להרמ"א יש מקום לחלק בין הטועם דבר מאכל בפיו ונהנה ממנו אף על פי שחוזר ופולטו, לבין עישון סיגריות שאינו אלא שואף עשן בעלמא לתוך פיו, וגורם לו נזק בגופו, וכמו שכתבו כיוצא בזה התוספות (עבודה זרה סו ע"ב).

ואמנם המגן אברהם (סימן רי סק"ט) תמה למה אין מברכים ברכת הנהנין על העישון, שהרי אפשר לדמותו לריח טוב שטעון ברכה, והרי הגוף נהנה גם מעישון, שהרבה בני אדם שבעים מהעישון כאילו אכלו ושתו. אולם הגאון רבי יהודה עייאש בספר מטה יהודה (סימן רי) כתב על זה, שאין בו שום דבר של ממש כדי שיחשב כאכילה, שאינו אלא עשן בעלמא, ואזוקי מזיק ליה. ובשו"ת עמודי אור (סימן כט) כתב שידוע שבכל ספרי הרפואה מזהירים שלא ירגיל אדם עצמו בעישון סיגריות, כי הוא מזיק לבריאות. ומכל שכן בזמנינו שהוברר הדבר מעל לכל ספק שהעישון מסוכן לבריאות האדם. והרי מבואר בגמרא (ברכות לה ע"ב) ובשלחן ערוך (סימן רב ס"ד) שאין לברך על דבר מאכל שמזיק לאדם, וכל שכן עישון שאין לו דמיון לטעימת אוכל. וממילא גם בתענית צבור יש להתיר לעשן סגריות, שהוא גרוע מטעימת מאכל. וכל זה הוא לבאר שאף לדעת הרמ"א שטיעמה אסורה, מ"מ עישון מותר, אך לדעת מרן השו"ע שבכל התעניות - חוץ מת"ב ויוה"כ - שבלא"ה מותר לטעום, ודאי שעישון לא גרע מזה.

הנאת נפש ביום טוב

עוד כתב מרן החב"ב בשו"ת בשיורי כנסת הגדולה (סי' תקסז) שהנהגים היתר בעישון הסיגריות ביום טוב ובתענית, סותרים את עצמם, שמכיון שהם מתירים לעצמם לעשן ביום טוב, צריך לומר שהם סוברים שהוא בכלל מלאכת אוכל נפש, שמותרת ביום טוב, ואם כן מטעם זה היה להם לאסור העישון בתענית, שהרי הוא כאכילה ושתיה. ואם הם סוברים שהעישון בתענית מותר מפני שאינו אלא הנאה, והנאה לא קבילו עליהו, אם כן איך מעשנים ביום טוב, והרי אינו צורך אוכל נפש. אולם אין זו סתירה, שהרי כתב רבינו אליעזר ממיץ בספר יראים (סימן קיג), שאף על פי שכתוב לגבי יום טוב 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם', לאו דוקא אוכל נפש ממש הותר ביום טוב, אלא גם הנאה מותרת, ואמרו חז"ל (פסחים כא ע"ב): כל מקום שנאמר 'לא יאכל', 'לא תאכל', 'לא תאכלו' - אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע, והוא הדין כאן, שהרי

שאלה: האם מותר לעשן סיגריות בימי תענית צבור, כמו שבעה עשר בתמוז, וכן בתשעה באב?

איסור טעימה בצום

תשובה: בגמרא (ברכות דף יד ע"א) שאלו את רבי אמר: השרוי בתענית מהו שיטעום? האם איסור אכילה ושתיה קיבל עליו, ואין טעימה בכלל זה, או שמא הנאה קיבל עליו שלא ליהנות, והרי על כל פנים נהנה בטעימה. אמר להם: טועם ואין בכך כלום. כי הוא קיבל עליו איסור אכילה ושתיה, אבל לא איסור הנאה, ואין בהנאת טעימה כלום. ומוסיפה הגמרא: "ועד כמה? עד שיעור רביעית".

ונחלקו הראשונים האם דין זה שאמרו בגמרא שרשאים לטעום בתענית, נאמר לגבי תענית יחיד, כמו תענית שאדם מתענה ביום פטירת אב ואם, או שזה נאמר גם לגבי תענית ציבור, שכל הציבור מתענים, כמו עשרה בטבת, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, שזה חמור יותר. התוספות כתבו שמלשון הגמרא משמע שהמדובר הוא בתענית יחיד שקיבל עליו תענית, אבל בתעניות הכתובים בדברי קבלה, 'צום הרביעי וצום החמישי', אף טעימה אסור, שזה חמור יותר. אבל רב שרירא גאון (בשו"ת הגאונים, שערי תשובה סימן שכד) כתב שבכל תענית צבור מותר לטעום, וכמו בתענית יחיד. וכן המאירי (ברכות שם) הביא שמקצת גאוני ספרד כתבו שלא הקילו בכך אלא בתענית יחיד, אבל בתענית צבור לא, אך כתב שאינו רואה הפרש בין זה לזה ובשניהם מותר.

חילוק בין תשעה באב לשאר התעניות

הרא"ש (פרק קמא דתענית סימן טו) כתב בשם הנשיא רבינו יהודה אלברצלוני, שבכל תענית צבור מותר לטעום, חוץ מתשעה באב ויום הכפורים, והסביר בספר האשכול (ח"ב עמ' א), משום שבתשעה באב ויום הכפורים כל הנאה אסורה, שהרי אפילו להושיט אצבעו במים, כדי להינות, אסור, ולכן גם טעימה שהיא הנאה, אסור. אבל בשאר צומות, כגון שבעה עשר בתמוז, הנאה מותרת, ולכן מותר לטעום. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תקסז ס"א): השרוי בתענית יכול לטעום עד כדי רביעית, ובלבד שיפלוט. וביום הכפורים ובתשעה באב אסור. וכתב על זה הרמ"א שיש מחמירים בכל תענית צבור, ושכן נוהגים.

האם עישון כטעימה?

ומרן החב"ב [-רבי חיים בן יוסף בנבנישתי] בספרו כנסת הגדולה (סימן תקסז) למד מדברי הרמ"א, שיש לאסור עישון סיגריות בכל תענית צבור, שכשם שאסור לטעום התבשיל בתענית צבור אפילו חוזר ופולט, כן הדין לגבי עישון סיגריות. אך באמת שאין דבריו

נאמר 'אשר יאכל לכל נפש', ואף הנאה במשמע, ולכן מותר לעשן ביו"ט כי יש בזה הנאה. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשנה (ביצה כא ע"ב) שהטעם שמותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביום טוב, משום שנאמר 'אך אשר יאכל לכל נפש', ובכלל זה כל הנאות הגוף כולם. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א (שבת ט ע"ב), וכן כתב בארחות חיים (בהלכות יום טוב אות יד) שלא דוקא אוכל נפש מותר אלא גם הנאת נפש.

ועל כן מכיון שיש הנאה רבה למעשנים ביום טוב, אף שאין זו אכילה ושתייה ממש, אף על פי כן מותרת ביום טוב. והגאון רבי ישמעאל הכהן בשו"ת זרע אמת (ח"א סימן עג) כתב שהרי הלכה רווחת כדעת בית הלל (ביצה יב ע"א) שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה גם שלא לצורך, אלא דבעינן צורך קצת, וכמו שכתבו התוספות והפוסקים, ובודאי שיש צורך קצת בעישון הסיגריות ביום טוב לרגילים בו. וממילא אין מזה סתירה למה שנוהגים בו היתר גם בתענית. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן תקסז) בשם זקנו הגאון רבי אברהם אזולאי, בעל חסד לאברהם, שאף בתענית צבור הכתובים בדברי קבלה, מותר לעשן סיגריות, ושכן התירו גדולי המורים, וכן פשט המנהג.

עישון בתשעה באב

אולם לענין העישון בתשעה באב, הדין שונה, וכמו שכתב בשו"ת נכנסת הגדולה (סימן תקסז), שאסור לכל הדעות, והוסיף עוד (סימן תקנא הגהות בית יוסף אות כא) שמעשה בא לידו באחד שעישן סיגריה בתשעה באב, ונידה אותו על כך. וכן בשו"ת דרכי נועם (או"ח סוף סימן ט) כתב שעל כל פנים בתשעה באב ראוי להימנע מעישון סיגריות, משום חומרו ואבלו של יום, ובכדי שלא יסיח דעתו מן האבל, וכדרך שאמרו (תענית לא ע"א ובשלחן ערוך סימן תקנד סעיף א') שאסור ללמוד בדברי תורה בתשעה באב, כדי שלא יסיח דעתו מן האבלות, אלא ילמד בדברים המצעים בלבד, וכן כתב בספר בני חיי (סימן תקסז) בשם הגאון רבי משה בן חביב, שנקיי הדעת שבירושלים נוהגים שלא לעשן בתשעה באב מפני אבלו של יום. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תקסז) שיש נוהגים שלא לעשן בתשעה באב.

גם הגאון היעב"ץ בסידור בית יעקב הביא דברי הכנסת הגדולה שאסר עישון סיגריות בתשעה באב, ועשה נידוי על כך, וכתב שהדין עמו, דלא גרע מטיול בשוק והסחת הדעת מאבילות - על כן מי שהולך לכותל המערבי בתשעה באב, צריך הוא לדעת באמת לצורך מה הוא הולך לשם. אם הולך כדי להתפלל, תבוא עליו ברכה, אך אם הולך בשביל לטייל ולהתאורר, אסור, כי אין להסיח דעת מן האבלות - והוסיף היעב"ץ שכן נהג אביו הגאון החכם צבי למחות ולענוש העובר ומעשן במזיד. ומכל מקום אם אינו מתכוין לתענוג אלא לצורך קצת, כגון לסייע לפעילות המעיים, ועושה כן בצניעה, במקום שאין רואים אותו, מותר, וכל שכן לילל תשעה באב שיש להקל יותר בזה, והוסיף: ועל זה סמכתי ועשיתי מעשה בעצמי להקל בלילה כשהוצרכתי לכך וכו', ולאחרים יש להקל גם ביום, שאין זה חמור יותר מרחיצה וסיכה שאינה של תענוג שמותר.

גם בספר מאורי אור (חלק עוד למועד הלכות פסח סימן תעז, דף לא ע"א) כתב שיש מי שאסר העישון בתענית צבור וביום טוב כאחד, משום דהוי תרתי דסתרי, וכתב שהם דברים בדויים, ולשחוק יחשב, מלבד בתשעה באב בעת הקינות בבית הכנסת שצריך להחמיר לגמרי, ובשאר היום מי שרוצה לעשות כן לבריאות הגוף יעשן בצניעה, אבל מה שכתב המחבר ההוא לנדות המעשן בתשעה באב, מי נתן מקל ורצועה בידו לנדות על דבר שאינו כלום, ואולי במדינתו היו יושבים בבית הכנסת כל היום כולו, ולכך החמיר. ומכל מקום מי

ביקש זאת מידו, והבו דלא להוסיף עלה, כי הטפל משכח העיקר מן ההמון, וכשמחמירים בקל - מקילים בחמור.

גם הגאון רבי יוסף זכריה שטרן בשו"ת זכר יהוסף (סימן קצח) כתב להעיר גם כן על דברי הכנסת הגדולה הנ"ל, שריבוי חומרות כיוצא באלו שאינם אלא לסייג ולגדר, אדרבה גורמים לגרוע מהדברים המחוייבים מן הדין, ואפשר שהכנסת הגדולה שהחמיר בזה הוא רק להוראת שעה, בקעה מצא וגדר בה גדר, כי בדורו של הכנה"ג רבים נכשלו וטעו והלכו אחרי שבתי צבי שחשבוהו למשיח, ועל פיו ביטלו לגמרי צום שבעה עשר בתמוז, ולאחר מכן גם צום תשעה באב, כי האמינו לשוא שהגיע זמן הגאולה, שנהפכו צומות אלה לימי ששון ושמחה, וכשעמד בפרץ כנגדם הגאון רבי אהרן לפפא, בעל ספר בני אהרן, שהיה אז רבה של איזמיר בטורקיה, עמד ש"צ והדיחו מכהנותו, ובמקומו מינה את הגאון בעל כנסת הגדולה, וכמבואר כל זה בספר ציצת נובל צבי. ולכן בשנה שלאחר מכן, לאחר שנגלה קלונו של ש"צ, החמיר הגאון בעל הכנסת הגדולה בכל התעניות ביתר שאת ויתר עוז, למיגדר מילתא, ובכדי להוציא מלבם של צדוקים התועים בשוא אחר ש"צ. אבל מעיקר הדין העישון מותר גם בתשעה באב. וכן כתב הגאון מבוטשאטש בספר אשל אברהם (סימן תקסז) שיש להתיר בפשיטות העישון בתענית צבור, ושאין שום פתחון פה לפקפק על הנוהגים היתר בדבר.

פסיקה על פי חלום

מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן רי ס"ג יג) הביא מכת"י זקנו הגאון רבי יצחק אזולאי, בנו של בעל חסד לאברהם, שאחר פטירת הרב הגדול רבי שבתי פולאסטרו, גאב"ד חברון, חלם חלום שהיה משביע את הרב הנ"ל בשם ה' צבאות שיאמר לו מה אומרים בשמים על שתיית הטבק (-עישון סיגריות), והשיב לו הרב הנ"ל, שהמעשן ביום טוב - מנדים אותו, ובתשעה באב - מקללים אותו. אך באמת שבכגון זה אמרו חז"ל (הוריות יג ע"ב) אפילו על חלומו של רבי מאיר, דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ומכל שכן שאין לפסוק הלכה על פי חלום, וכמו שאמרו (סנהדרין ל ע"א): הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו, ובא בעל החלום ואמר לו, כך וכך הם, במקום פלוני הם, של מעשר שני הם, וראה שאכן כך זה היה מעשה, ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ויכול להוציא המעות לחולין. וכן כתב בשו"ת הרשב"ץ (ח"ב סי' קנט) שאין להורות לאחרים על פי דברי חלומות. ובאור זרוע (פ"ב דע"ז סימן ר') הביא שרבינו אפרים התיר הלכה למעשה דג שקורים בורביטא, ואמרו לו בחלום שהתיר שרצים, וחזר בו מהוראתו. ותמה עליו בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת י"ד סימן ל') למה חזר בו, שבאמת דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, והדג הנ"ל כשר, שמעולם לא שמענו להוכיח דין על פי חלום, שהחלומות שוא ידברו, ואף על פי שרבינו אפרים חסיד גדול היה וחשש לחלומו, אנו אין חוששים לכך, וכן הוא בענין החלום על המעשן בתענית, שדברי חלומות שווא ידברו.

בסיכום: מעיקר הדין מותר לעשן סיגריות בכל תעניות צבור, ואפילו בתשעה באב, ומכל מקום ראוי להחמיר בתשעה באב דוקא, ולהימנע מעישון לשם תענוג, ובייחוד יש להחמיר בעת קריאת איכה וקינות בבית הכנסת, אבל לצורך קצת, כגון למי שרגיל מאוד בעישון ויש לו צער גדול במניעתו, יש להתיר לו לעשן בתשעה באב בצניעה.

אולם מה טוב ומה נעים להימנע כליל מעישון סיגריות בכל ימות השנה, לאחר שנתפרסם ברבים שלפי דעת גדולי הרפואה והמדע בזמנינו, העישון מזיק ומסוכן מאוד, ועלול להביא למחלות נוראות ולסכן בריאותו של האדם. שומר נפשו ירחק מהם, וכבר הזהירה התורה 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', ושומע לנו ישכון בטח.

'פינת ההלכה' של מרן הראשון לציון שליט"א משודרת בכל יום שישי בשעה 15:45 - 'כאן-מורשת'

ניתן להאזין גם בקו 'בית יצחק': 0772-660-880 בשידור חי וחוזר

לקבלת הגליון במייל: yk3121405@gmail.com | כל הזכויות שמורות